

CODICIS REGULARUM APPENDIX.

SANCTORUM PATRUM

EXHORTATIONES AD MONACHOS ET VIRGINES

DE OBSERVANTIA VITÆ RELIGIOSÆ,

Collectæ olim a sancto Benedicto Anianensi.

OBSERVATIO CRITICA IN APPENDICEM AD CODICEM REGULARUM.

In hac quidem Appendice continentur insignes quædam adhortationes SS. Patrum, quæ, etiamsi non monachorum Regulæ appellari possint, attamen ad monasticam vitam recte dirigendam omnino pertinent; cum paræneticam doctrinam utriusque sexus monachis accomodatam complectantur. Hæc adhortationum opuscula eruit Holstenius ex duobus vetustis codicibus, in lectissima bibliotheca serenissimæ Suecorum reginæ conservatis, cui etiam et hanc Appendicem consecravit.

Existimat quoque doctissimus editor, has adhortationes ex sanctis Patribus collectas esse idem opus quod sanctus Benedictus Anianus composuit, atque collectioni Regularum monasticarum adjunxit; prout ex Vita ejusdem sanctissimi abbatis constat, ubi exerte dicitur, illum præter Regularum Codicem *alium nihilominus composuisse librum ex sanctorum doctorum homiliis*. Quod sane assertum satis quadrat in hoc præsens opus ex Patrum variorum opusculis contextum, et partim monachos, partim sanctimoniales apprime erudiens, et ideo dignissimum ut Codici Regularum adjungatur; quamvis in ipso mss. codice Coloniensi inventum non fuerit. Nam Codices illi mss. olim pertinebant ad monasterium Floriacense, atque eadem manu scripti erant ac ipse Codex Regularum. Adeoque simillimum vero videtur, hæc pia opuscula ab ipso sancto Benedicto Aniano collecta fuisse, atque ipsi codici Regularum assuta ad majorem disciplinæ monasticæ perfectionem procurandam. Fatetur quoque Hugo Menardus in suis eruditissimis notis ad Vitam sanctissimi hujus abbatis, se reperisse ad calcem vetusti codicis Floriacensis, ex quo eruit Concordiam Regularum, etiam tale opusculum sed mancum, quod ideo cum ipsa Concordia non edidit, quia in fine deerant quædam folia. Quemadmodum igitur piissimus abbas Anianus ad calcem Concordiæ Regularum appendere voluit sententias et testimonia quorundam sanctorum Patrum, qui non Regulas monasticas scripserunt, sed selectam asceticam doctrinam ad evitanda vitia et excolendas virtutes tradiderunt: sic etiam veritati consentaneum videtur, quod Codici Regularum monasticarum adjecerit integra opuscula SS. Patrum, ex quibus tales sententias desumpserat. Notum quippe est, Concordiam Regularum solummodo continere selectas sententias et testimonia ex ipsis Regulis monasticis collecta; pari quoque modo et opusculum illud Concordiæ Codici assutum solummodo comprehendebat farraginem sententiarum excerptam ex his integris sermonibus et adhortationibus quæ hanc Appendicem apte conficiunt.

INCIPIIT LIBER

SANCTI ATHANASII

EPISCOPI ALEXANDRIÆ

DE OBSERVATIONIBUS MONACHORUM

Etsi gloriari in Christo licet quod hujusmodi principis sitis initiati, ut sit inchoatio vestra perfectio, et ad veram vivendi frugem gradus interpositos prævolantes, apice ipsius culminis occupato, disciplinæ summam teneatis, ut in votis habere debeat imitari quisque vos potius quam posse credat institui: mihi tamen hujus licentiam prærogativæ paternus ascripsit affectus, et amplectenda mihi vestræ expostulationis exactio; qui dum me auditis non solum libenter, sed etiam avide, impudenter me vestro amore fecistis. Præcedentes duco, et ultra mensuram meæ possibilitatis extensus quos sequi cupio ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ vestræ, et quasi qui primis litterarum imbuatur elementis depictis, adumbratas præfigurationibus notas stylo imitatore calcabo, accedentibus ad speranda beati instituti præmia quæ sequenda sunt.

Primum abstinentiæ cura, juvenii patientia, orandi

assiduitas, legendi, vel si quis adhuc litterarum expertus sit, audiendi sit desiderium cum cupiditate discendi. Hæc enim sunt prima quasi lactentium in Dei agnitione crepundia: quibus homo admonitus ortus sui, divini tramitis ingredi viam velle incipiat, dum posse consuescat. Et quidem ista tradens, non de vulgi promiscua fide loquor, quem omnipotentis Dei misericordia insinuata confessio, et innocentiae singularis instillata doctrina venia sola efficit esse contentum. Quanquam Dominus noster, sicut legimus, omnes velit salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire: tamen quia præeminentis gratiæ cuncti capaces esse non possunt (*Non enim omnes qui ex Israel sunt, Israelitæ sunt (Rom. ix, 6)*); nam et Ismael a consortio fraternæ hæreditatis excluditur, et compugnantes Jacob atque Esau unius uteri claustra rupe- runt), vel contenti puteo aquæ vivæ, nos in holocaustum nostri hostiam voluntariæ oblationis aptemus,

desiderantes escas et parantes ac primatibus prævertamus, illis ad mensuram veniæ hanc sententiam largientes : *Omnis creatura Dei bona, et nihil abjiciendum quod cum gratiarum actione percipitur* (I Tim. iv, 4). Nos ad præmium gloriæ illo labore nitentes : *Bonum est non manducare carnem, neque bibere vinum* (Rom. xiv, 21). Et rursus : *Omnis qui in agone contendit ab omnibus se abstinere, et ille quidem ut corruptibilem coronam accipiat, nos autem incorruptam* (I Cor. ix, 25). Abstinencia enim continentie nutrix est, qua innupta sive nupta facilius passibilitatis frena patitur, si non deliciarum calcaribus incitetur. Quam sic eos qui ad summa nituntur, vel cupio vel mando colere, ne putent in aliis crimen esse nupsisse, scientes scriptum esse : *Bonum est nubere : melius est non nubere* (I Cor. vii, 25). Qui hoc enim illicitum crejunt, ipsi præmium sui laboris imminuunt. Illicitis enim cavere, jugum necessitatis est; permissa vincere munus arbitrii. Malis abstinere, disciplinæ merces est; bona supergredi, libertas meriti est, non finis imperii. Illud legis indultum est terminis; hoc gratiæ reservatum est incrementis.

Jejuniorum quoque non sit volentibus certa mensura : sed in quantum possibilitas valet, nisu laborantis extensa; quæ præter Dominicam diem semper sint solemnia; si votiva sunt. His sese Moyses beatissimus præparans affatibus Dei dignus ingressit. His prædictas per Jonam Ninivitæ minas in placidam rursus flexere sententiam. His Bethulicæ populus Assyria obsidione conclusus, et usque ad deditorem sui experta plurima virtute conterritus, ab Holofernis tumentibus minis constantis manu feminæ meruit vindicari. His Mardocheus Aman crudelem superbia præparato sibimet ligno, acceptæ poenæ conversione suspendit. His Jesus Salvator noster in carne hominis quam assumpserat eruditus, suadelas diaboli tentantis obtudit : quas etsi aliter potuisset expellere, docendos tamen sibi populos voluit hac imitatione formare.

Orationibus vero ita frequenter instandum est, ut vix eas aliquod tempus interpolet. Scriptum est enim : *Orationi instate, vigilantes in ea* (Colos. iv, 8). Et iterum : *Quærite et invenietis; pulsate et aperietur vobis* (Matth. vii, 17). Per has amicus dormiens excitatur; et quamvis omnem familiam sopor altus obsederit, depromi tamen sibi panes ac porrigi importunus expostulator extorquet.

Has, si fieri potest, sola legendi intercapedo dirumpat. Cujus rei cura in canonicis ponenda est monimentis : non quod apocrypha debeamus præsertim ignorata damnare; sed quod ad scientiam Dei digestam canonis seriem putemus posse sufficere. Illa enim si consentiunt, supervacua sunt; si dissentiant, vitanda sunt. Sine legendi autem studio nemo ad Deum valebit esse intentus. Primum, quod hujusmodi opera ab aliis actibus caducæ occupationis abducunt : et diversorum exemplorum insinuata cognitio vel bonorum appetentiam, vel malorum fa-

cit esse cautelam. Neque enim alias Petrus apostolus admoneret : *Præparati semper estote ad rationem reddendam ad omnes poscentes vos de verbo fidei vestræ et spei vestræ* (I Petr. iii, 16). Et Apostolus : *Non cessamus pro vobis orantes, ut impleamini agnitione ejus in omni sapientia et intellectu spirituali* (Col. i, 9). Et rursus : *Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia* (Col. iii, 16). Nam et in Veteri Testamento similem hominibus curam sacræ præceptionis inculcavit eloquium. Sic enim David ait : *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit; sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte* (Psal. i, 1). Et ad Jesum Nave Dominus loquitur : *Non recedet liber iste de manibus tuis, et mediteris in eo die ac nocte* (Jos. i, 8). His quoque se negotiis malarum cogitationum lubrica frequenter interserunt; et quamvis ipsa sedulitas animum ad Deum præstet intentum, efficit tamen in sese mordax sæculi cura sollicitum. Quod si hæc frequenter et importune patitur religioso labori deditus, nunquam profecto illis carebit otiosus.

Nunc quoniam studiorum membra digessimus, morum augmenta cumulemus. Illud autem non extra commonitionem puto, ut sit victus facilis, vilisque vestitus : cum et hæc tegendi corporis gratia reperta sint, non ornandi; et illa sustinendæ animæ potius quam obruendæ. His igitur quæ supra ostendimus actibus mancipatus omne odium deponat inimici. Nec hoc tantum sine contentus, simulates amore commutet; iram patientiæ temperet freno; avaritiam abstinenciæ vincat imperio; ac præcipue linguam custodia taciturnitatis obsepia; ne in litigium contentiosa fervescat; ne in maledictum procax incurrat; ne in obrectationem maledicta serpat; ne in jurationem facilis prolabatur; ne in mendacium ficta dissimulet; ne in circumventionem astuta calleat : ne in elatione superba jactetur; sedulo servans tempus tacendi et tempus loquendi, omne otiosum verbum obnoxium sciat esse rationi. Nam ideo et David beatissimus ori suo custodiam deposcit : et condendum sale sermonem beati Pauli pagina sacra constituit et nullum indomabile membrum esse quam linguam testifica Jacobi præcepta signarunt.

Sit igitur qui hujusmodi viam scandit, tacitus, mitis, benignus; et quia charitatis insolubilis nexus habetur, abjiciendus in studio parili semper alium judicans potioem. Hoc enim freno astringit invidiam, quam vicinæ sibi elationis sæpius incitatam judicio, dum gratias referendi sibi honoris appetit, notam miseri livoris incurrit. Nec præmium a Deo unusquisque percipit, si ab hominibus id requirit. *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jacob. iv, 6); qui cum de hujusmodi studio discipulos erudiret, ipsum pronuntiat maximum, qui minimus velit esse cunctorum. Esto, ab aliquibus frater tuus propensius honoretur, nec illos minus amicos habeas, nec hunc æmulum prælatæ venerationis attendas. Quinimo judica circa te argumentum

illius honoris accrescere, sciens scriptum : *Si enim glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra; vos autem estis corpus Christi et membra (I Cor. xvi).* Nam quicumque aliquem vestrum diligit, omnem dignitatem Deo, in quem vos coitis, ascribit. In hoc mite silentium placet; in hoc affabilitas blanda diligitur : hunc rudis et innata simplicitas, hunc scientia erudita commendat : hujus in jejunii iugitate patientia, hujus in abstinentiæ virtute contemptus, hujus in lectionis assiduitate sedulitas pro divinorum munerum diversitate laudatur. *Hæc autem, sicut scriptum est, operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult. Sicut enim corpus unum membra habet multa, omnia autem membra de corpore uno cum sint multa, corpus unum sunt : ita et Christus. Omnes enim nos in unum corpus baptizati sumus (I Cor. iii, 10, 8).* Singuli vobis potestis omnium bonorum summam præsumere, si nullus se incipiat in eo quod alteri præcellit efferre. Sed cum vos invicem nexu astrictæ charitatis arctabitis, tunc eos qui foris sunt, et in sæculari adhuc actu mundialibus vinculis colligantur, nolite attentioris vitæ austeritate damnare, scientes scriptum : *Nolo judicetis, ne judicemini (Matth. vii, 1).* Et iterum : *Tu quis es qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit. Potens est enim statuere illum Deus (Rom. xiv, 4).* Magis benignis adhortationibus, et illicente blandimento via veritatis ostensa nubem erroris aperite; ut non trahi incipiat unusquisque, sed sequi pedetentim. Semper duriora flectenda sunt, ne viribus inclinata curvatio, priusquam in circulum veniat fatiscens fragmen offendat. Hic enim sæpius scandala vulgi gignuntur, dum ad religionis jugum censorium arrogatur imperium. Vita nostra jubeat, lingua persuadeat; quia plus auctoritatis gestat exemplum, et ingerit appetentiam sui morum lenis formatio. In omni igitur actu vestro quasi speculo relucente fulgete, ubique circumsepti, ubique solliciti; ne quid livor inveniat, ne quid rumor falsus infligat.

Feminas probatas et religionis studio deditas cum mensura venerationis honorate : ut nec austeritas inhumana, nec sedulitas sit remissa. Accessus ad vos invicem vester non ingestus sit, sed innatus; quem causa fecerit; non quem supervacuitas relaxarit. Plures audite cum pluribus : aut si quando alterius sexus frequentia deerit, vel annorum cujusdam probata gravitas, vel celebritas loci, vel ratio temporis iū honestet, quia præcipue vobis ætas, hora, solitudo vitanda sunt. Non quod mihi fas sit de his, qui vere semel devota Deo pectora dicaverunt secus æstimare aliquid; sed ut ex abundanti sic vitæ omne, quod fingi potest, tanquam possit et credi. Caveamus ne in nullo famæ nostræ vulnere serpat nata ab occasione suspicio. Ipsa famæ semina priusquam linguis nutriantur intereant. Non tantum vobis fides facti, sed possibilitas etiam releganda mendacii. Beata enim vita est et præclara, de qua nil licet falsitati. Nec enim ego hoc iudicium meum austerus censor arripui; sed cœleste imperium monitor blandus as-

sumpsi. Nam sic ait Apostolus : *Zelans vos zelo, respondi vos uni viro. virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2).* Sciens scriptum esse : *Non ponatis offensionem vel scandalum fratri (Rom. xiv, 13).* Et iterum : *Sine offensione estote Judæis et gentibus, et Ecclesiæ Dei (I Cor. xiii, 32).* Et iterum : *Non blasphemetur bonum nostrum (Rom. xiv, 16).* Et iterum : *Ut quid libertas nostra judicetur ab infideli conscientia (I Cor. x, 29)?* Et iterum : *Omnia autem vestra honesta fiant (I Cor. xiv, 40).* Et iterum : *Commendant nosmetipsos in omnem conscientiam hominum coram Deo (II Cor. iv, 2).* Et iterum : *Provideamus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus (Rom. xii, 17).* Et iterum : *Ut is qui ex adverso est confundatur, nihil habens de nobis dicere mali (Tit. ii, 8).*

Neque me præterit sæcularis livoris invidia in obtrectationem semper religionis ardere, et mordacem malignis rumoribus dentem impressum dicacitatis infligere. Utatur sua mundus natura, dum nihil in nostra inveniat disciplina. Falsitas ex more jactetur, dum ne verisimile quidem possit esse quod dicitur. Nemo ideo debet contemnere vulnus infamiæ, quia semper consueverit rumor simulare : sed ideo intentius præcavere, quod soleat etiam ficta componere. Nemo ab obtrectationis metu redditur obtrectandi solemnitate securus; neque est negligentia causa sollicitudinis continuata materia. Sit igitur pudoris ac verecundiæ vestræ tuta et circumspecta custodia. Necessary e domo et rarus egressus, quem aut religionis ratio extulerit, aut ad substantiam victus causa exercendi operis ordinarit; a muneribus cunctis nisi quæ ad quotidianum cibum annumque vestitum suppetant, abstinentes; scientes scriptum esse : *Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti simus (I Tim. vi, 8).* Et iterum : *Ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis (I Thes. iv, 12).* Ne quidem præbendæ eleemosynæ gratia ultra supradictos victus ab ullo quopiam præsumatis; scientes scriptum : *Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet acceptum est, non secundum id quod non habet (II Cor. viii, 22).* Sic illa evangelici sermonis divina sententia anum pauperem, inter larga locupletum munera gemina tantum æra mittentem, magnifica accepta largitione ditavit. Quia non potest parum esse quod totum est; neque quisquam amplius dedit, quam qui sibi nihil reservavit. Hæc si qui præter vos nimium videbuntur astricta, qui Dei claustra pulsare tentaverit, prout ratio sua tulerit, relaxabit : ne quis forte aut connexus sit conjuge, aut liberis impeditus. Habet præter hæc arcta substantia plura quæ sequantur. Neque se repulsum credat, sed aditu alterius vocationis admissum, sicut scriptum est : *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat (I Cor. vii, 20).* Non tamen propensio rem curam patrimonio quam religioni in caducis magis occupatus intendat, agnoscens scriptum esse : *Et possidentes tanquam non possidentes (I Cor. vii, 30).* Si quem ta-

men posteritatis compede felicior natura si intelligatur absolverit, causam hærendi in mundo, nisi ignarus est Dei munerum, non habebit. Cur enim vivendi voluntate non solvat, quod moriendi lege rumpendum est; faciens de sorte mercedem, ut de necessitate virtutem augeat? Quinimo qui in sua re familiari de parvis magna, de vilibus pretiosa, æterna facit de caducis; solus est cum pervenerit, ut sempiternus patrimonii sui possit esse possessor. Si avarus non est, debet terminanda contemnere; si avarus est, debet desiderare perpetua, sciens scriptum esse: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi tinea et rubigo exterminant, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in celo, ubi neque tinea, neque ærugo exterminant, ubi fures non effodiunt nec furantur (Matth. vi, 19).*

Hoc ei qui non caret filiis hortamentum est; qui caret, imperium. Ista vos cuncta congrua temporibus, apta personis, referta exemplis, condita blanditiis, hortamento mites ingerite: facilius potest persuadere qui facit. Neque enim aliquo horum omnium fructu invidi estis cujusquam æstimatione fraudandi. Erat vobis certe corpus firmum, ætas integra, rudes

A animi, quamvis angusta pro humani generis varietate substantia: patebat vel negotiandi usus, vel studium militandi: diversæ artes, et innumera in actibus mundi augendæ facultatis officia. Postremo non deerat vel pauper uxor, quæ vivendi pararet voluptatem, et insita humanis sensibus pignorum blandimenta. Quæ vos omnia quidem corpore et castis sensibus respuentes, divinæ sententiæ formam religiosis actibus custoditis, dicente Scriptura: *Quicumque plus me fecerit domum, aut uxorem, aut filios, non est me dignus (Matth. x, 37).* Vestra igitur intuentes exempla, nec illi de meritorum summa angusta sui æstimatione desperent, qui substantia parili ad studium vitæ hujus advenerit. In hoc ergo, filii charissimi, vivendi tramite constituti, *vacate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxv, 9).*

Dies noctesque lectionibus atque orationibus ducite; et mei semper, quem in opere et scientia abotivum omnium sacerdotum præceptorem tanti vobis habuistis eligere, mementote. *Vigilate, state in fide, confortamini, omnia vestra in charitate fiant, et Deus pacis erit vobiscum (I Cor. xvi, 13).*

EJUSDEM S. ATHANASII

EXHORTATIO AD SPONSAM CHRISTI.

Quantam in cœlestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter Scripturarum testimonia, Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur: quia discipulus peculiare illi subsistere meritum, cujus specialis est consecratio. Nam cum universa turba credentium paria gratiæ dona percipiat, et eisdem omnes sacramentorum benedictionibus gloriantur, istæ proprium aliquid præ cæteris habent, cum de illo sancto et immaculato Ecclesiæ grege, quasi sanctiores purioresque hostiæ pro voluntatis suæ meritis a sancto Spiritu eliguntur, et per summum sacerdotem Dei offeruntur altario. Digna revera Domino hostia tam pretiosi animalis oblatio, et nulla magis ei quam imaginis suæ hostia placitura. De ejusmodi enim Apostolum præcipue dixisse reor: *Obsecro autem vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem (Rom. xii, 1).* Possidet ergo virginitas et quod alii habent, et quod alii non habent: dum et communem et peculiarem obtinet gratiam, et proprio, ut ita dixerim, consecrationis privilegio gaudet. Nam et Christi sponsas virgines dicere ecclesiastica nobis permittit auctoritas; dum in sponsarum modum quas consecrat Domino velat: ostendens eas vel maxime habituras spirituale connubium, quæ subterfugerint carnale consortium. Et digne Deo per matrimonii comparisonem spiritualiter copulantur, quæ ejus dilectionis causa humana connubia spreverunt. In his quam maxime impletur

C illud Apostoli: *Qui autem adhæret Domino unus spiritus est (I Cor. vi, 17).*

Grande est et immortale, et pene ultra naturam corpoream, sopire luxuriam et concupiscentiæ flammam adolescentiæ facibus accensam animi virtute restringere, et spiritali conatu vim genuinæ oblectationis excludere, vivere contra humani generis morem, despiciere solatia conjugum, dulcedinem contemnere liberorum, et quæcumque præsentis vitæ esse commoda possunt, pro nihilo spe futuræ beatitudinis computare. Magna hæc, ut dixi, et admirabilis virtus est, et non immerito pro magnitudine laboris sui ingenti præmio destinata. *Dabo, inquit Dominus, spadonibus meis in domo mea, et in muro meo locum nominatum meliorem a filiis et filiabus Israel, nomen æternum dabo eis, quod non deficiet (Isai. lvi, 4).* De quibus spadonibus Dominus in Evangelio repetit dicens: *Sunt enim spadones qui seipsum castraverunt propter regnum cælorum (Matth. xix, 12).* Magnus quidem est pudicitæ labor, sed majus præmium: temporalis custodia, sed remuneratio æterna. De his enim et beatus Joannes apostolus loquitur, quod *sequuntur Agnum quocumque ierit (Apoc. xiv, 4).* Quod ita intelligendum puta, nullum eis locum in cœlesti aula claudendum, et cuncta eis divinarum mansionum habitacula reseranda.

Sed ut illustrius virginitatis meritum clareat, et quam Deo digna sit manifestius possit intelligi, illud cogitetur, quod Dominus et Salvator noster Deus,